

บทที่

2

ความเป็นประชาคมอาเซียนกับการอุดมศึกษาของไทย
To Be ASEAN and Thai Higher Education

อรุณ ชัยนันทา
Aroon Kayanha

บทที่

2

ความเป็นประชาคมอาเซียนกับการอุดมศึกษาของไทย

To Be ASEAN and Thai Higher Education

อรุณ ชัยนันทา¹
Aroon Kayanha

บทที่ 2

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจข้อมูลที่จะนำไปเป็นข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการอุดมศึกษาของไทย ซึ่งประเทศไทยมีสถานะเป็นหนึ่งในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน บทความมีเนื้อหาโดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่หนึ่งเป็นการเกริ่นนำ ส่วนที่สองคือชุดข้อมูลเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนในประเด็นการศึกษา ส่วนที่สามคือชุดข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทย ส่วนที่สี่คือ กรอบความร่วมมือทางวิชาการระดับรัฐมนตรีในอาเซียน และส่วนสุดท้ายคือบทสรุปและข้อเสนอแนะต่อการอุดมศึกษาของไทย

ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นประชาคมอาเซียนกับการอุดมศึกษาไทย ต้องขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องด้วยอาเซียนประกอบด้วย ประชาคมการเมืองและวัฒนธรรม ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งการอุดมศึกษาของไทยมีการวางแผนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพระดับสากล เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และส่งเสริมบทบาทของการอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียน โดยอาศัยกรอบความร่วมมือในเวทีอาเซียนหลากหลายรูปแบบ อาทิ กรอบความร่วมมือระดับรัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซียน ซึ่งถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

¹อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก

ถึงแม้ว่าการอุดมศึกษาไทยมีการวางแผนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามผลที่ได้จากการจัดลำดับคุณภาพการศึกษาของไทยยังอยู่ในลำดับต่ำกว่าหลาย ๆ ประเทศในกลุ่มอาเซียนด้วยกัน ดังนั้นการอุดมศึกษาไทยต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเรื่องของนโยบายที่เป็นรูปธรรม ชัดเจน และยืดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ยิ่งกว่านั้นคือ ในระดับปฏิบัติการ ผู้สอนและผู้เรียน จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีทักษะทางด้านภาษา และต้องตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นประชาคมอาเซียน

คำสำคัญ : ประชาคมอาเซียน การอุดมศึกษาไทย

Abstract

The purpose of this article was to survey knowledge for suggestion to Thai higher education because Thailand is one member of the Association of South East Asian Nations. This article was divided to 5 parts namely : 1) Introduction, 2) Higher education in ASEAN 3) Thai higher education 4) ASEAN Education Ministers Meeting: ASED, and 5) conclusion and suggestion for Thai higher education.

The results showed that to be ASEAN and Thai higher education have to move forward together because ASEAN has emphasized on regional cooperation in the “three pillars”, which are security, socio-cultural integration, and economic integration. Thai higher education has planned and developed incessantly to increase Thai Graduates competence in international context, developing Thai Universities, and promoting the roles of Thai higher education. Under ASEAN Corporation Development Programmes, such as ASEAN Education Ministerial Meetings, Thailand and other member countries have opportunity to exchange and learn about each other.

Thai higher education has been planning and developing successively; however, Thai educational quality are still classified as low in ASEAN,

so Thailand has to develop a concrete policy and policy implementation especially instructors and learners must have good language skills and realize to be ASEAN.

Key words : ASEAN Community, Thai Higher Education

คำนำ

เหลือเพียงอีก 1 ปี เท่านั้นที่จะก้าวสู่ความเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดังนั้นจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญนี้ และไม่ใช่เฉพาะภาคอุตสาหกรรมเท่านั้น ยังหมายรวมถึง ภาคการศึกษา ซึ่งไทยต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นทักษะในสาขาวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นที่ไม่สามารถมองข้ามไปได้ คือทักษะด้านภาษา เมื่อก้าวสู่ “ความเป็นประชาคมอาเซียน” แล้ว ทุกภาคส่วนจะวางอยู่บนพื้นฐานของการแข่งขัน

อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนในระดับปริญญาบัณฑิตของไทยนั้น มีการจัดการเรียนการสอน ที่ยึดหลักผู้เรียนต้องมีความรู้ความสามารถและพัฒนาตนเองได้ ผู้เรียนจึงมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการศึกษา ฉะนั้นการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยเพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข² ดังนั้น ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง³ ซึ่งเป็นสิ่งที่การศึกษาของไทยมุ่งหวังและจะทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

² พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542, มาตรา 6

³ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542, มาตรา 7

ถึงแม้ว่าการศึกษาของไทยได้วางหลักเกณฑ์เพื่อพัฒนาระบบการศึกษาอย่างต่อเนื่อง แต่ความเป็นประชาคมอาเซียนที่จะเริ่มต้นขึ้น เท่ากับว่าระบบการอุดมศึกษาของไทยต้องปรับกระบวนการทัศน์เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อตั้งรับการแข่งขันในระดับระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นข้ามเขตพรมแดนของรัฐ และเกิดขึ้นโดยรัฐหรือตัวแสดงอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐ ซึ่งส่งผลถึงความร่วมมือหรือความขัดแย้งระหว่างประเทศได้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจจะอยู่ในรูปความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือสังคม ซึ่งเกิดขึ้นข้ามขอบเขตของกลุ่มสังคมนิคมการเมืองหนึ่ง ๆ มิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมือ และความขัดแย้งในเวทีระหว่างประเทศ

การเตรียมความพร้อมสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนของการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตไทย ที่สำคัญคือการปรับกระบวนการเรียนการสอนในหลักสูตรที่มีอยู่เดิม โดยเพิ่มมิติอาเซียน เพื่อให้ทราบว่ อาเซียนคือใคร (Who) มีภารกิจหรือบทบาทหน้าที่อะไรบ้าง (What) มีพื้นที่รับผิดชอบหรือประเทศสมาชิกเท่าใด (Where) เนื่องจากความเป็นประชาคมอาเซียนไม่ได้จำกัดอยู่แค่ 10 ประเทศสมาชิก แต่ยังรวมถึง ASEAN+3⁴ และ ASEAN+6⁵ และเมื่อไหร่เราจะก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนอย่างเต็มรูปแบบ (When) ทำไมมองค้การระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคนี้ จึงมีบทบาทความสำคัญ (Why) และท้ายที่สุด การศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตไทย จะต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างไร (How) เพื่อเตรียมพร้อมสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน

⁴ กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 (ASEAN+3) เป็นกรอบความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกับประเทศนอกกลุ่ม 3 ประเทศ คือ จีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออก และเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งชุมชนเอเชียตะวันออก โดยให้อาเซียนและกระบวนการต่าง ๆ ภายใต้กรอบความร่วมมืออาเซียน+3 เป็นกลไกสำคัญในการผลักดันให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้³⁹ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542, มาตรา 7

⁵ อาเซียน +6 (ASEAN+6) คือ การรวมกลุ่มกันของ 16 ประเทศ ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ รวมกับประเทศที่อยู่นอกอาเซียนอีก 6 ประเทศ คือ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และอินเดีย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของกลุ่มในการลงทุน การทำการค้า ฯลฯ ให้มีศักยภาพสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่น ๆ และเพื่อให้กลุ่มประเทศอาเซียนสามารถดำเนินเศรษฐกิจได้อย่างมั่นคงยิ่งขึ้น

ชุดข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนในประเด็นการศึกษา

เมื่อกล่าวถึงประชาคมอาเซียน หรือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) หลายท่านคงคุ้นเคยกับความเป็นองค์กรระหว่างประเทศในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสมาชิกผู้ก่อตั้งมี 5 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สหพันธรัฐมาเลเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ และราชอาณาจักรไทย ซึ่งผู้แทนทั้ง 5 ประเทศที่ร่วมลงนามในปฏิญญากรุงเทพ เพื่อการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หลังจากจัดตั้ง ประชาคมอาเซียนเมื่อ 8 ส.ค. 2510 แล้ว อาเซียนได้เปิดรับสมาชิกใหม่จากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มเติมเป็นระยะตามลำดับ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า ราชอาณาจักรกัมพูชา⁶

ประชาคมอาเซียน ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มเกิดการค้ำร่นแรงขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันมากขึ้น วัตถุประสงค์หลักที่กำหนดไว้ในปฏิญญาอาเซียน (The ASEAN Declaration) มี 7 ประการ ดังนี้ ประการแรกคือส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม ประการที่สอง ส่งเสริมการมีเสถียรภาพ สันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ประการที่สาม ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และด้านการบริหาร ประการที่สี่ ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย ประการที่ห้า ส่งเสริมความร่วมมือในด้านเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม การสื่อสาร และปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต ประการที่หก ส่งเสริมการมีหลักสูตรการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประการสุดท้ายคือ ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและองค์กรระหว่างประเทศ

⁶ วิทย์ บัณฑิตกุล (เรียบเรียง), “รู้จักประชาคมอาเซียน”, (กรุงเทพฯ: บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด, 2555), น. 16

การทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเป็น “ครอบครัวเดียวกัน” ที่มีความแข็งแกร่งและมีภูมิทัศน์ที่ดี โดยสมาชิกในครอบครัวมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีปลอดภัย และสามารถค้าขายได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น ต้องประกอบด้วย 3 เสาหลัก (Pillar) คือ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชน และประชาชนของประเทศอาเซียนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทั้ง 3 เสาหลัก ได้แก่⁷

1) ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community) ความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เน้นการรวมตัวของอาเซียนเพื่อสร้างความมั่นใจเสถียรภาพ และสันติภาพในภูมิภาค เพื่อประชาชนในอาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และปราศจากภัยคุกคามด้านการทหาร และภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ๆ อาทิ ภัยพิบัติทางธรรมชาติและปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งบทบาทของภาคการศึกษาในเสาการเมืองและความมั่นคง⁸ ได้แก่ การสนับสนุนความรู้และความเข้าใจเรื่องกฎบัตรอาเซียนผ่านหลักสูตรอาเซียนศึกษาในโรงเรียนรวมถึงการแปลเป็นภาษาประจำชาติในอาเซียน การเน้นหลักการประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชนและสันติภาพในหลักสูตรโรงเรียน การส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายผ่านการฝึกอบรมการแลกเปลี่ยนและการจัดทำข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องที่เข้าถึงได้ และการจัดให้มีรูปแบบของการแลกเปลี่ยนทัศนคติในด้านต่างๆ ของผู้นำโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ เช่น โครงการ Southeast Asia School Principals' Forum (SEA-SPF) เป็นต้น

2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) ปัจจุบันเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง ส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจ รวมทั้งการรวมกลุ่มการค้ากันของประเทศต่างๆ เช่น สหภาพยุโรป และเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ รวมทั้งการรวมกลุ่มในทวีปอื่นๆ โดยบทบาทของภาคการศึกษาในเสาเศรษฐกิจ⁹ ได้แก่ การพัฒนารอบทักษะฝีมือในแต่ละประเทศสมาชิกเพื่อนำไป

⁷ Association of Southeast Asian Nations, 2014, "Overview", (Online), Available from: <http://www.asean.org/asean/about-asean/overview>, 24 November 2014

⁸ อารักษ์กานตนะกรรมการการอุดมศึกษา, "ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558", (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก, 2553) น. 22

⁹ เพิ่งอ้าง, น. 23

สู่การยอมรับคุณสมบัติร่วมของอาเซียน การส่งเสริมการเคลื่อนย้ายนักเรียนด้วยการพัฒนาบัญชีรายการระดับภูมิภาคของวัสดุสารสนเทศด้านการศึกษาที่มีในอาเซียน การสนับสนุนการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือในอาเซียนด้วยความพยายามที่จะปกป้องและปรับปรุงมาตรฐานวิชาชีพและการศึกษาในอาเซียน การพัฒนามาตรฐานด้านอาชีพบนขีดความสามารถของอาเซียนสู่ระดับภูมิภาคและนานาชาติและตอบสนองต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรม และการผลักดันให้มีการพัฒนามาตรฐานสมรรถนะร่วมสำหรับการศึกษาระดับอาชีวศึกษาและมัธยมศึกษา

3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community) เป้าหมายคือเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง มีสังคมที่เอื้ออาทร ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมีแผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ขณะที่บทบาทของภาคการศึกษาในเสาสังคมและวัฒนธรรม¹⁰ ได้แก่ การพัฒนาเนื้อหาาร่วมด้านอาเซียนสำหรับโรงเรียน การเสนอให้มีหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาด้านศิลปะและวัฒนธรรมของอาเซียนในสถาบันอุดมศึกษา การเสนอให้ภาษาของอาเซียนเป็นวิชาเลือกภาษาต่างชาติในโรงเรียน การส่งเสริมโครงการระดับภูมิภาคที่สร้างความตระหนักในความเป็นอาเซียน (ASEAN Awareness) ในหมู่เยาวชน การสนับสนุนการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพในชุมชนชนบท การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดให้มีการประชุมวิจัยด้านวิชาการของอาเซียน เพื่อส่งเสริมการวิจัยเพื่อการพัฒนาในภูมิภาคการส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมและประเด็นสำคัญ ๆ

จากชุดข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนข้างต้นย่อมมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นการศึกษา ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อเสริมสร้างพลังประชาชนและเสริมสร้างความเข้มแข็งแห่งประชาคม

¹⁰ เฟ็งอั้ง, น. 23

อาเซียน¹¹ ทั้งนี้ในปี พ.ศ.2549 มีการจัดประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน¹² (ASEAN Education Ministers Meeting : ASED) ครั้งแรกระหว่างวันที่ 21–23 มีนาคม 2549 ที่สิงคโปร์ โดยจัดพร้อมกับการประชุมสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้¹³ (Southeast Asian Ministers of Education Organization : SEAMEO) และมีการประชุมต่อเนื่องทุกปี จนถึงปี พ.ศ.2552 เป็นการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 4 โดยจัดขึ้นที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของไทยเป็นประธานในการประชุมครั้งนี้ ดังนั้นการตื่นตัวดังกล่าวย่อมกระทบต่อการศึกษาของไทยในระดับอุดมศึกษาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เนื่องจากการแข่งขันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษาและวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียน ฉะนั้นการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตของไทยควรมีการปรับตัวและการเตรียมความพร้อมในด้านต่างๆ เพื่อเตรียมความพร้อมอย่างยั่งยืนกับการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน

ชุดข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทย

ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย มีความพยายามในการพัฒนาและปรับตัวเพื่อรองรับกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยมหาวิทยาลัยในไทยหลายแห่ง ได้เปิดการเรียนการสอนผ่านอินเทอร์เน็ตและวางแผนจะเป็นมหาวิทยาลัยนานาชาติ และเป็นมหาวิทยาลัยที่ใช้สองภาษา เพื่อรองรับนักศึกษาจากทุกภูมิภาคทั่วโลก ซึ่งเป็นผลพวงจาก โลกาภิวัตน์ รวมถึงการรวมกลุ่มประชาคมอาเซียน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกมากมาย¹⁴ อาทิ สถาบันอุดมศึกษาต้องแสวงหาเอกลักษณ์ด้านคุณภาพและความแตกต่าง สภาพการแข่งขันด้านการศึกษา

¹¹ Purposes of “CHARTER OF THE ASSOCIATION OF SOUTHEAST ASIAN NATIONS” Article 1

¹² การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน เป็นกลไกสูงสุดของความร่วมมือระหว่างรัฐสมาชิกกับอาเซียนในด้านการศึกษา ถูกจัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 2549 ณ ประเทศสิงคโปร์ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของสมาชิกอาเซียนเข้าร่วมการประชุม เพื่อพิจารณากำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์รับทราบผลการดำเนินงาน รวมถึงอนุมัติโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของสมาชิก

¹³ องค์การหรือสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ ซีมีโอ (SEAMEO) เป็นองค์การระหว่าง ประเทศส่วนภูมิภาค ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2508 และได้มีการ ลงนามในกฎบัตร วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2511 โดยรัฐมนตรีศึกษาของประเทศอินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย บรูไน ดารุสซาลาม และสาธารณรัฐเวียดนาม (ใต้) ณ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรกัมพูชา เข้าเป็นสมาชิกในปี พ.ศ. 2513 และปี พ.ศ. 2549 สาธารณรัฐประชาธิปไตยติมอร์-เลสเต เข้าเป็นสมาชิกล่าสุด

¹⁴ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, (2557), “ทิศทางการศึกษาไทย”, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.kriengsak.com> 23 พฤศจิกายน 2557

ที่รุนแรงขึ้น เนื่องจากผู้เรียนมีโอกาเลือกสถาบันอุดมศึกษาได้มากขึ้น ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาต่างพยายามพัฒนาตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพที่สุด สถาบันอุดมศึกษาต่างมุ่งสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกหรือสถาบันอุดมศึกษาอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อเสริมจุดอ่อนจุดแข็งกันและกัน สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง มีแนวโน้มว่ามีบางมหาวิทยาลัยมุ่งจัดการศึกษาเฉพาะที่เป็น การลงลึกระดับเชี่ยวชาญ สถาบันอุดมศึกษามุ่งผลิตผลงานวิจัย สถาบันอุดมศึกษาบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เนื่องจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การเรียนแบบ E-education หรือ E-learning เป็นที่นิยมมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาที่ใช้หลักสูตรต้นแบบจากต่างประเทศ การขยายตัวด้านการลงทุนทางการศึกษาที่แข่งขันมากขึ้นขณะเดียวกันการอุดมศึกษาของไทยมีการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในหลายประเด็นได้แก่

ประการแรกคือ การเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล และสิ่งที่ควรดำเนินการเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิต นั้นคือ ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและระบบวัดผลการเรียนการสอนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่การศึกษาระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาอาจารย์ด้านการสอนภาษาอังกฤษ รวมทั้งภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนและความรู้เกี่ยวกับอาเซียนตั้งแต่ระดับพื้นฐานไปจนถึงระดับอุดมศึกษา และการวิจัยด้านอาชีวศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนด้านอาชีวศึกษาและการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเรียนการสอน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนนักศึกษาโดยสนับสนุนการถ่ายโอนหน่วยกิต ระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของไทยกับประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ และส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโลกทัศน์และเปิดโอกาสให้นักศึกษาไทยได้แสดงความสามารถในเวทีระดับนานาชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับอาเซียน รวมถึงกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักในการเป็นพลเมืองอาเซียน¹⁵

¹⁵ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, “ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558”, (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก, 2553) น. 68

ประการที่สองคือ การพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาประชาคมอาเซียน โดยส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษากำหนดสัดส่วนอาจารย์ระดับปริญญาเอกให้สูงขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้อาจารย์ผลิตผลงานทางวิชาการเพื่อเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับศาสตราจารย์ให้มากขึ้น สร้างเครือข่ายด้านการวิจัยระหว่างศูนย์ความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาไทยกับสถาบันอุดมศึกษา/หน่วยงาน/องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในประเทศและในอาเซียนในสาขาที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศและทิศทางของอาเซียน สนับสนุนทุนวิจัยระดับปริญญาเอก ทุนพัฒนาอาจารย์ และทุนสนับสนุนเพื่อผลิตงานวิจัยและเผยแพร่ผลงานวิจัย เช่น ในการประชุมทางวิชาการระดับภูมิภาคและวารสารทางวิชาการในระดับนานาชาติ เป็นต้น¹⁶

และประการที่สามคือ การส่งเสริมบทบาทของอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานสู่การรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนและความเคลื่อนไหวในการเจรจาเปิดเสรีการค้าบริการด้านการศึกษาในอาเซียนและระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาแก่สถาบันอุดมศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมการสร้างความตระหนักในเรื่องเอกลักษณ์ของไทยและประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสัมพันธ์ในหมู่ประชาชนประชาคมอุดมศึกษาและเยาวชนอาเซียน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเตรียมการเพื่อใช้ประโยชน์และป้องกันผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายกำลังคนข้ามชาติ เช่น การระบาดของโรค ยาเสพติด และอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น โดยสถาบันอุดมศึกษาแกนหลักในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญและเป็นความต้องการของเขตพื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ โดยเชื่อมโยงระหว่างสถาบันอุดมศึกษาไทยที่มีความเชี่ยวชาญและตอบสนองต่อการพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจต่างๆ กับสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน ส่งเสริมให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาไทยไปสอนหรือทำวิจัย ให้บริการวิชาการ ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมแก่สถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน¹⁷

¹⁶ เฟ็งอั้ง, น. 69

¹⁷ เฟ็งอั้ง, น. 71-72

กรอบความร่วมมือระดับรัฐมนตรีทางวิชาการในอาเซียน

นับแต่ประเทศไทยได้ผลักดันให้มีการจัดตั้งกลไกความร่วมมือด้านการศึกษาระดับรัฐมนตรีของอาเซียนขึ้นเมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 ที่กรุงเทพมหานคร และในปลายปีเดียวกันที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 11 ที่มาเลเซีย ได้มีมติเห็นชอบให้การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน (ASED) เป็นการประชุมประจำปีของอาเซียน โดยจัดประชุมคู่ขนานกับการประชุมสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEAMEO) ทั้งคู่เป็นเวทีการหารือในระดับนโยบายเพื่อให้รัฐมนตรีด้านการศึกษาของประเทศอาเซียนได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและผลักดันความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การศึกษา มีบทบาทสำคัญในการสร้างประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนและประชาคมอาเซียนต่อไป ประเด็นความร่วมมือที่ได้จากการประชุมรัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซียนระหว่างปี พ.ศ. 2548-2552 สรุปได้ดังนี้¹⁸

การประชุมอย่างไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน (ASED) ที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2548 โดยมีรัฐมนตรีด้านการศึกษาของ บรูไนดารุสซาลาม กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ ไทย เวียดนาม เลขาธิการอาเซียน ผู้อำนวยการสำนักเลขาธิการรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงจาก 9 ประเทศดังกล่าวเข้าร่วมการประชุม

การประชุม ASED ครั้งที่ 1 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 41 ที่สิงคโปร์ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2549 ที่ประชุมได้รับทราบว่าการประชุม ASED ได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 11 ที่มาเลเซีย เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ให้เป็นการประชุมประจำปีของอาเซียนโดยจัดคู่ขนานกับการประชุม SEAMEO ตามข้อเสนอของที่ประชุมอย่างไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซียนการประชุมครั้งนี้รัฐมนตรีด้านการศึกษาของอาเซียนได้เน้นย้ำในประเด็นความร่วมมือด้านการศึกษา

¹⁸ เฟ็งอั้ง, น. 24

การประชุม ASED ครั้งที่ 2 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 42 ที่อินโดนีเซีย เมื่อวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2550 ที่ประชุมได้เน้นย้ำในประเด็นการส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อประชาคมอาเซียนที่เข้มแข็งและมีความยืดหยุ่น และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนอาเซียน

การประชุม ASED ครั้งที่ 3 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 43 ที่มาเลเซีย เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2551 ที่ประชุมเห็นว่าการร่วมมือด้านการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มขีดความสามารถของประเทศสมาชิกอาเซียนและเป็นมิติที่สำคัญของเสาหลักสามด้านของประชาคมอาเซียนได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงประชาคมเศรษฐกิจ และประชาคมสังคมและวัฒนธรรม พร้อมทั้งได้เน้นย้ำบทบาทของการศึกษาในการเพิ่มความตระหนักเรื่องความเป็นอาเซียน การเสริมสร้างอัตลักษณ์ของอาเซียน และการสร้างความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมในอาเซียน

การประชุม ASED ครั้งที่ 4 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 44 ที่จังหวัดภูเก็ตเมื่อวันที่ 5-8 เมษายน พ.ศ.2552 ที่ประชุมรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงานของสำนักเลขาธิการอาเซียนในเรื่องของกฎบัตรอาเซียนที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2551 และผลการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 13 ที่ชะอำ-หัวหิน พร้อมทั้งกิจกรรมความร่วมมือภายใต้กรอบซีมีโอและ กรอบเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน¹⁹ (ASEAN University Network: AUN) นอกจากนี้ที่ประชุมได้ร่วมกันพิจารณาการขอแก้ไขกฎบัตร AUN เพื่อให้บทบาทการดำเนินงานของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน รวมถึงให้สอดคล้องกับกฎบัตรอาเซียนที่ระบุว่า AUN เป็นองค์ประกอบหนึ่งในองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา (ASEAN Sectoral Ministerial Bodies) ในด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยที่ประชุมไม่ขัดข้องในการขอแก้ไขกฎบัตร AUN และเห็นชอบที่จะลงนามร่วมกันในกฎบัตรดังกล่าวในการประชุม ASED ครั้งที่ 5 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 45 จัดขึ้นในระหว่างวันที่ 25-30 มกราคม 2553 ที่เมืองเซบู ฟิลิปปินส์ หลังจากนั้นได้มีการหารือมาโดยตลอด และการประชุม ASED ครั้งที่ 6 และการประชุม SEAMEO ครั้งที่ 46

¹⁹ เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน เป็นความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาของประเทศสมาชิกสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2538 รวม 13 สถาบัน ต่อมาได้ขยายความร่วมมือระหว่างอาเซียนเพิ่มมากขึ้น จัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของภูมิภาคและสร้างความสำนึกในความเป็นอาเซียน

จัดขึ้นที่สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม หลังจากนั้นจัดขึ้นที่ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว วันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2557 และในปี พ.ศ. 2558 ที่ไทยจะเป็นเจ้าภาพในการจัดประชุมสภาซีมีโอ ครั้งที่ 48

เพื่อให้อุดมศึกษาของไทยมีความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดกรอบและแนวทางในการปฏิบัติด้านการศึกษาของไทย เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน ปี พ.ศ. 2558 ที่จะถึงนี้ โดยกำหนดกรอบอาเซียนสำหรับแนวทางการศึกษาไทยดังนี้²⁰ สำนักปลัด กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ดำเนินงานภายใต้กรอบรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน กรอบประเทศอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา เสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียน และการจัดตั้งสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาผู้บริหารการศึกษา ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีโครงการ Education Hub School และอยู่ระหว่างดำเนินโครงการ Spirit of ASEAN (Sister/ Partner School และ Buffer School) ขณะที่สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา มาเลเซีย-อินโดนีเซีย-ไทย การประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้บริหารระดับสูง ด้านการอุดมศึกษา และการจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการอุดมศึกษาอาเซียน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โครงการเวทีแลกเปลี่ยนความรู้เกษตรนานาชาติ จัดการเรียนการสอนบริการสังคมร่วมกับนักศึกษาสิงคโปร์ โครงการแลกเปลี่ยนกับ Institute of Technical Education College East สิงคโปร์ โครงการพัฒนาโรงเรียนเทคนิคลาว แลกเปลี่ยนนักศึกษาทวิภาคีระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กับบรูไนดารุสซาลาม โรงเรียนพระราชทานฯ วิทยาลัยกำแพงเดอเดียลัมพูชา ร่วมมือกับศูนย์ระดับภูมิภาคคว่ำด้วยการศึกษาแบบเปิดของซีมีโอ (SEAMEO Regional Open Learning Center : SEAMOLEC) สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา จัดโครงการสัมมนาการวิจัยการศึกษาไทย-มาเลเซีย บรรยายทางวิชาการเรื่องความตระหนักเรื่องการก้าวสู่อาเซียน บรรยายเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนและคนด้อยโอกาสให้กับผู้แทนมาเลเซีย โครงการพัฒนานโยบายการศึกษาสู่อาเซียน : กรณีศึกษาไทย-ลาว-เวียดนาม โครงการความร่วมมือไทย-ลาว โครงการความร่วมมือไทย-เวียดนาม นอกจากนี้สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา

²⁰ องค์ความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน, (2557), “อุดมศึกษาไทยพร้อมรับประชาคมอาเซียน”, (ออนไลน์), แหล่งที่มา: <http://www.thai-aec.com>, 14 พฤศจิกายน 2557

ตามอรรถยาศัย จัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ประเทศเพื่อนบ้าน อบรมเทคนิคการจัดนิทรรศการ การนำเสนอข้อมูล ส่งเสริมความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ ชุมชนในศูนย์วิทยาศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา คุรุสภาได้เข้าร่วมเป็นภาคีองค์กรสมาชิกสภาครูอาเซียน โดยร่วมกับองค์กรครูในกลุ่มประเทศอาเซียน 5 ประเทศได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2521 ปัจจุบันมีภาคีสมาชิก 23 องค์กรจาก 9 ประเทศ และเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN) ได้ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนนักศึกษาภายในอาเซียน มีการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตรในสาขาวิชาต่างๆ เช่น เคมี คอมพิวเตอร์ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ

จากกรอบความร่วมมือดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการยังได้พิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษาเพื่อกำหนดเป็นนโยบาย เช่น

- 1) การเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียน เพื่อสร้างความตระหนักและเตรียมความพร้อมของครู ณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ภายในปี พ.ศ. 2558 การพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นักศึกษาและประชาชนให้มีทักษะที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ความรู้ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะและความชำนาญที่สอดคล้องกับการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมและการเพิ่มโอกาสในการหางานทำของประชาชน
- 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษาและครู อาจารย์ ในอาเซียน รวมทั้งให้มีการยอมรับในคุณสมบัติทางวิชาการร่วมกันในอาเซียน การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆ และการแลกเปลี่ยนเยาวชน
- 3) การพัฒนาระบบการศึกษาทางไกล ซึ่งช่วยสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมและปรับปรุงการศึกษาด้านอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมทางอาชีพทั้งในขั้นต้นและขั้นต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมและเพิ่มพูนความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน
- 4) การเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีทางการศึกษาในอาเซียนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วยการจัดทำข้อตกลงยอมรับด้านการศึกษา การพัฒนาความสามารถ ประสพการณ์ในสาขาวิชาชีพสำคัญต่างๆ เพื่อรองรับการเปิดเสรีการศึกษาควบคู่กับการเปิดเสรีด้านการเคลื่อนย้ายแรงงาน
- 5) การพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวง

ศึกษาธิการได้มอบหมายให้องค์กรหลักเตรียมจัดทำแผนการดำเนินงานและแต่งตั้งคณะกรรมการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมการรองรับในเรื่องดังกล่าว โดยให้พิจารณาถึงระบบการศึกษาในอาเซียน และนโยบายของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้เกิดความร่วมมืออย่างแท้จริงในอาเซียนต่อไป

บทสรุปและข้อเสนอแนะต่อการอุดมศึกษาของไทย

การก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนจะเริ่มต้นอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2558 นี้ กับการศึกษาของไทยที่ได้วางแนวนโยบายเตรียมพร้อมสำหรับอนาคตอันใกล้นี้ ยิ่งกว่านั้นกรอบความร่วมมือระดับรัฐมนตรีทางวิชาการในอาเซียน หรือ กรอบความร่วมมือในระดับรองลงมา มีแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการค้นคว้าและพัฒนาาร่วมกัน ถึงแม้ว่าระบบการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตของไทยมีพร้อมในหลายด้าน แต่ยังคงประสบกับปัญหาพอสมควรในการก้าวสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ซึ่งสามารถวิเคราะห์ภาพรวมได้ดังนี้

ตารางที่ 1 วิเคราะห์ภาพรวมการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตของไทย

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
มีแผนงาน กฎ ระเบียบ ที่ชัดเจน มีงบประมาณสนับสนุน มีการกระจายอำนาจทางการศึกษา	ขาดความต่อเนื่องในเชิงนโยบาย ระบบการประเมินผลซับซ้อน ขาดการปฏิรูปการศึกษาแบบบูรณาการ
โอกาส (Opportunities)	วิกฤต (Threats)
เป็นศูนย์กลางทางภูมิรัฐศาสตร์ ความร่วมมือทางวิชาการในกลุ่มอาเซียน การวิจัยในระดับนานาชาติและพัฒนา	คุณภาพบัณฑิตต่ำ ปริมาณบัณฑิตมีมากกว่าตำแหน่งงาน สภาพเศรษฐกิจกับการว่างงาน

เมื่อพิจารณาภาพรวมการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตของไทยจะพบว่า มีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส รวมถึงวิกฤต ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน โดยจุดแข็งของการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตของไทย อยู่ที่การเตรียมแผนงาน มีกฎ ระเบียบ ที่ชัดเจน เพื่อกำหนดแนวทางเกี่ยวกับการศึกษาของไทย อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546 เป็นต้น นอกจากนี้ภาครัฐได้จัดสรรงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการที่สูงมาก เมื่อเทียบกับกลุ่มประเทศในอาเซียน และมีขั้นตอนการกระจายอำนาจทางการศึกษาทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น ขณะเดียวกันการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตของไทยยังมีจุดอ่อน ที่ไม่ควรมองข้ามได้แก่ การขาดความต่อเนื่องในเชิงนโยบาย กล่าวคือรัฐบาลที่ผ่านมาไม่มีความต่อเนื่องในเชิงนโยบาย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรีหรือรัฐบาล ส่วนระบบการประเมินผลของการศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิตของไทยนั้นมีความซับซ้อน แม้นว่ามีหลายหน่วยงานในการตรวจประเมินคุณภาพ หากแต่ไม่ได้ช่วยให้เกิดการพัฒนาในเชิงคุณภาพ ยิ่งกว่านั้นคือ การปฏิรูปการศึกษาของไทยยังขาดการบูรณาการ นั่นคือให้หลายหน่วยงานเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมกับภาคการศึกษาที่ต้องจัดทำหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้น เพื่อสร้างโอกาส ทางด้านการศึกษาของไทยในเวทีอาเซียน เนื่องจากภูมิรัฐศาสตร์ประเทศไทยตั้งอยู่ใจกลางภูมิภาคอาเซียน จึงเหมาะกับการสร้างความร่วมมือทางวิชาการในกลุ่มอาเซียน ส่งเสริมการวิจัยในระดับนานาชาติและพัฒนาร่วมกันในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อลดวิกฤตการศึกษาไทยในประเด็นคุณภาพบัณฑิตต่ำ กล่าวคือ ปัจจุบันมีหลายทางเลือกในการศึกษามากขึ้น และเน้นในเชิงพาณิชย์ หากแต่ขาดการควบคุมคุณภาพของการศึกษา ส่งผลให้ปริมาณบัณฑิตมีมากกว่าตำแหน่งงานเนื่องจากการผลิตบัณฑิตในคณะวิชาที่สร้างรายได้ให้กับมหาวิทยาลัยนั้น ๆ แต่ล้มค่านึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานที่แท้จริง ประกอบกับสภาพเศรษฐกิจผันผวนตลอดเวลาส่งผลให้เกิดการว่างงานมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หลายภาคส่วนเริ่มตั้งคำถามกับการศึกษาของไทย “*ทำไมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยถูกจัดอันดับเป็นประเทศท้ายกลุ่มอาเซียน*” พิจารณาจากตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คุณภาพการศึกษาไทยเปรียบเทียบกับประเทศในอาเซียน

อันดับ	การศึกษาขั้นพื้นฐาน	อันดับ	การศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษา
1	สิงคโปร์	1	สิงคโปร์
2	มาเลเซีย	2	มาเลเซีย
3	บรูไน	3	บรูไน
4	อินโดนีเซีย	4	ฟิลิปปินส์
5	เวียดนาม	5	อินโดนีเซีย
6	ไทย	6	กัมพูชา
7	ฟิลิปปินส์	7	เวียดนาม
8	กัมพูชา	8	ไทย

ที่มา: มติชนออนไลน์ (<http://www.matichon.co.th>)

จากผลการจัดอันดับของ “World Economic Forum-WEF” ในรายงาน “The Global Competitiveness Report 2013-2014” ต่อระบบการศึกษาไทย ซึ่งว่าการศึกษาไทยนับตั้งแต่ระดับประถม มัธยม ถึงมหาวิทยาลัย มีคุณภาพต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านอย่าง สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย บรูไนดารุสซาลาม สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา ข้อมูลดังกล่าวควรกำหนดเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ และถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ที่ต้องปรับปรุงเพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้กำหนดไว้ เพื่อพัฒนาให้อยู่ในระดับแนวหน้าของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยประเด็นที่จะต้องปรับปรุงมีรายละเอียดดังนี้

1) ระดับนโยบาย

1.1) การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของรัฐบาลในเชิงนโยบาย คือ กระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาควรมีนโยบาย และแผนยุทธศาสตร์รองรับการเตรียมความพร้อมของการศึกษาไทยในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งที่ผ่านมายังไม่มี ความชัดเจน ในการนำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งควรมีนโยบายในการปรับตัวและการเตรียมความพร้อม ในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแก่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม ถึงแม้รัฐบาลหรือรัฐมนตรีจะมีการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ต้องกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษาเกิดความตื่นตัว พัฒนานิสิต นักศึกษา บัณฑิต เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียนตามกฎหมายอาเซียน ซึ่งจะทำให้การเปิดเสรีการค้าบริการด้านอุดมศึกษา และการบูรณาการ การเป็นประชาคมอาเซียน เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดทำกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 เพื่อให้ระบบอุดมศึกษาเตรียมพร้อมในการรองรับให้ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้ ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาต้องกำหนดให้ เพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล โดยพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษในระดับสากล โดยพัฒนาการใช้ภาษาอังกฤษในระดับที่ใช้งานได้ พร้อมทั้งพัฒนาด้านวิชาชีพ และการทำงานข้ามวัฒนธรรมพัฒนาความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และส่งเสริมบทบาทของอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียนทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน

1.2) สถาบันระดับอุดมศึกษาต้องเสริมหลักสูตรในทุกคณะ และภาควิชาให้นักศึกษาตระหนักในเรื่องของอาเซียน รายวิชาที่เจาะลึกเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศอาเซียน และเพิ่มภาษาประเทศในกลุ่มอาเซียน เสริมเข้าไป อุดมศึกษาในฐานะองค์กรคลังสมองของชาติ ต้องเตรียมกำลังคนของชาติให้พร้อม หากคุณภาพบัณฑิตไทยสู้บัณฑิตประเทศสมาชิกอาเซียนไม่ได้ ประเทศไทยจะสูญเสียตลาดแรงงานให้กับแรงงานต่างชาติ บัณฑิตไทยที่จบออกมาจะต้องเผชิญกับปัญหาการตกงานมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองตามมา

มหาวิทยาลัยไทยควรตื่นตัวในการพัฒนานักศึกษา บัณฑิต บุคลากร หลักสูตร เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ถือเป็นทิศทางที่ดี สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา อาจจัดตั้ง “ศูนย์อาเซียนศึกษา” (ASEAN Studies Center) ขึ้น เพื่อช่วยเตรียมความพร้อมการศึกษาไทยสู่ประชาคมอาเซียน เตรียมความพร้อมเป็นศูนย์บริการเบ็ดเสร็จครบวงจร (One-stop Service) ด้านอาเซียน ในภูมิภาคมีการสร้างฐานความรู้อาเซียนที่สมบูรณ์ให้เป็นแหล่งอ้างอิง เชื่อมโยง เชิงเครือข่ายฐานข้อมูลต่างๆ จัดกิจกรรม กระตุ้นความเป็นอาเซียน (ASEAN Alert) ให้ทุกภาคส่วนเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน หลังจากพัฒนาการดำเนินงานให้ศูนย์อาเซียนศึกษาเป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางขึ้นใน

ระดับภูมิภาคและระดับนานาชาติ มีเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกประเทศไทยเพิ่มขึ้นแล้ว ควรเน้นการสร้างความเข้มแข็งแก่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร การให้ความรู้ผ่านการเรียนการสอน และการประเมินคุณภาพการเรียนการสอนร่วมกันเพื่อการพัฒนาขั้นต่อไป ควรเน้นการศึกษาวิจัยประเด็นต่าง ๆ หลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเต็มตัว

2) ระดับปฏิบัติการ

2.1) คณาจารย์/ผู้สอน ต้องเปิดกว้างสู่โลกภายนอกต้องพัฒนาเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานระดับสากล ส่งเสริมโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา พัฒนาอาจารย์และบุคลากร สู่ระดับสากล พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน เพื่อยกระดับอุดมศึกษาไทยให้เข้มแข็ง สอดรับการพัฒนาของประชาคมอาเซียน รวมถึงการปรับตัวด้านการเตรียมความพร้อมของอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา คือ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่ต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งด้านการเรียนการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษากลางของการสื่อสารในภูมิภาคอาเซียน อย่างไรก็ตามระบบมหาวิทยาลัยยังไม่มีระบบการเสริมสร้างและสนับสนุนให้พนักงานมหาวิทยาลัย ได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองทั้งทางด้านภาษา และการศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปอย่างเพียงพอต่อการรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจากผู้ที่เกี่ยวข้องและจากมหาวิทยาลัยในสังกัดเอง ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อการศึกษาไทยในระดับอุดมศึกษา และการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านการศึกษา รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องมีมาตรการในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยเร็วและมีนโยบายที่ชัดเจนต่อบุคลากรทางการศึกษา

2.2) นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ ยังขาดความเข้าใจ หรือตระหนักถึงเรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ในปี พ.ศ. 2558 โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาที่กำลังจะก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานเป็นเรื่องน่าเป็นห่วง เพราะการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนผลที่จะเกิดขึ้นตามมา คือ การเปิดเสรีการค้าบริการการศึกษา มีการขยายตัวการศึกษาข้ามพรมแดนระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนกว้างขวางขึ้น การเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ กำลังคนนักศึกษา และบุคลากรศึกษา มีความสะดวกขึ้นด้วย และการปรับตัวด้านการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา คือ นักศึกษานั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องเรียนรู้ปรับตัว และเตรียมการพร้อมรับมือกับสถานการณ์ในอนาคต เช่น

นักศึกษาต้องมีความสนใจและตระหนักถึงผลที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการรวมตัวของประเทศต่าง ๆ สู่ประชาคมอาเซียนในส่วนของข้อดีและข้อเสียอย่างเข้าใจ การเกิดขึ้นของประชาคมอาเซียน ซึ่งสังคมยุคใหม่จะสะท้อนความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการเรียนรู้ของนักศึกษายุคใหม่ จำเป็นต้องปรับทั้งกระบวนการเรียนรู้ ปรับทัศนคติที่จะต้องตระหนักถึงความเป็นชาติ การปรับกระบวนการทัศนการเรียนรู้ยุคใหม่ควรเป็นไปอย่างมีเป้าหมาย อย่างคนรู้เท่าทันสถานการณ์ การสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่ต่างวัฒนธรรมได้ และเรียนรู้ประเทศเพื่อนบ้านทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างกัน พร้อมทั้งสร้างโอกาสเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ต้องเพิ่มทักษะทางด้านภาษาอังกฤษให้มากขึ้นให้สามารถสื่อสารได้เป็นอย่างดี

2.3) การปรับตัวและการเตรียมความพร้อมของชุมชนท้องถิ่นในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะชุมชนถือเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ และถ้าหากชุมชนท้องถิ่นไม่มีมาตรการหรือแผนรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ก็จะทำให้เกิดความเสียหายยับเยินทางการแข่งขัน ทางด้านภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาอย่างยาวนาน ตลอดจนการสร้างชุมชนเศรษฐกิจอาเซียน ที่จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ ให้มีความสามารถในการบูรณาการเชื่อมโยงเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนให้เข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยชุมชนต้องมีกลไกและสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้นต้องมีการสนับสนุนในการประสานงานและการดำเนินการประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียนแก่ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเรียนรู้และปรับตัวในการวางแผนชุมชนท้องถิ่น เพื่อรองรับการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ทิศทางการอุดมศึกษาไทย. <http://www.kriengsak.com>

23 พฤศจิกายน 2557.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542.

วิทย์ บัณฑิตกุล. 2555. รู้จักประชาคมอาเซียน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสถาพรบุ๊คส์ จำกัด.

- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2553. ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก.
- สรรงค์ วรอินทร์. 2545. การกระจายอำนาจทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรอบแผนอุดมศึกษา ระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565). www.knit.or.th 30 กันยายน 2550.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2553. แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง (พ.ศ. 2552-2559). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551. สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2550. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2551. สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- องค์ความรู้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. อุดมศึกษาไทยพร้อมรับประชาคมอาเซียน. <http://www.thai-aec.com>. 14 พฤศจิกายน 2557
- Association of Southeast Asian Nations. Overview. <http://www.asean.org/asean/about-asean/overview> November 24, 2014.
- Keith Watson. "South-East Asia and Comparative Studies." **Journal of International and Comparative Education** 1,1 (2012, March) : 31-39.
- United nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2014. **Education Systems in ASEAN+6 Countries : A Comparative Analysis of Selected Educational Issues**. Bangkok : the United nations Educational, Scientific and Cultural Organization.